

תשעה באב החל להיות בשבת

רבי בא בר כהן אמר קומי רבי יוסה רבי אחא בשם רבי אבהו: ט' באב שחל להיות בשבת שתי שבתות (שבועות) מותרות.

ובתלמוד הבבלי נאמר:

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כט עמוד ב:

שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן: אף על פי שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גהוץ - אבל אסור ללובשן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה. אמר רב: לא שנו אלא לפניו (לפני ט' באב), אבל לאחריו - מותר. ושמאל אמר: אפילו לאחריו נמי אסור. מיתבי: שבת (שבוע) שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. כיצד? חל להיות באחד בשבת - מותר לכבס כל השבת (השבוע) כולה. בשני בשלישי ברביעי ובחמישי, לפניו - אסור, לאחריו - מותר. חל להיות בערב שבת - מותר לכבס בחמישי, מפני כבוד השבת. ואם לא כבס בחמישי בשבת - מותר לכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה.

הרא"ש הביא להלכה את דברי הירושלמי וכתב:

רא"ש מסכת תענית פרק ד סימן לב:

כיון שנדחה התענית עד יום ראשון לא הוי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה.

אולם, כתב הסמ"ג:

ספר מצוות גדול עשין עשה דרבנן ג:

תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל רצונו אפילו בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה המלך בשעתו. ונהגו רבותינו לאסור כל אותה שבוע לספר ולכבס אף על פי שנדחה לאחר השבת.

להלכה, פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנא סעיף ד:

לאחר התענית מותר לספר ולכבס מיד. ואם חל תשעה באב ביום ראשון או בשבת ונדחה לאחר השבת, מותר בשתי השבתות, בין שקודם התענית בין שאחריה. ויש מי שאומר שנהגו לאסור כל שבוע שלפניו, חוץ מיום ה' ויום ו'.

והעיר הרמ"א:

הגה: ונהגין להחמיר מתחלת ראש חודש לענין כיבוס, אבל תספורת נוהגים להחמיר מ"ז בתמוז.

בביאור המחלוקת שבין הרא"ש לבין הסמ"ג כתב בשו"ת להורות נתן:

שו"ת להורות נתן חלק ה סימן לג:

ויש לומר דפלוגתתם תליא, דאם ט' באב שחל בשבת נדחה לגמרי, דאז השבוע שלפניו אין עליו דין שבוע שחל בו ט' באב, וכלשון הטור "כיון שנדחה התענית עד יום ראשון אם כן שבת ראשונה אינה שבת שחל ט' באב להיות בתוכה" ... ומאן דמחמיר סובר דעל כל פנים איכא עליו שם ט' באב כי לא עקרוהו לגמרי, ורק בשבת עצמה התירו שלא להתענות, ומכל מקום לא נעקר ממנה שם ט' באב, ולכן הדברים האסורים בשבוע

הקדמה:

לאחר חורבן בית המקדש, תיקנו החכמים והנביאים את צום תשעה באב, בכדי שנתאבל על האובדן הרוחני והגשמי הנורא, ומתוך כך נתמלא כיסופים וגעגועים לבניין בית המקדש, ונזכה שימים אלו יהפכו מימי אבל לימי שמחה ויום טוב, כפי שאמרו: "כל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה".

א. גדר חיוב תשעה באב החל בשבת

מבואר בגמרא:

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ה עמודים א - ב:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: רבי... בקש לעקור תשעה באב, ולא הודו לו. אמר לפניו רבי אבא בר זבדא: רבי, לא כך היה מעשה. אלא: תשעה באב שחל להיות בשבת הוה, ודחינוהו לאחר השבת, ואמר רבי: הואיל ונדחה - ידחה, ולא הודו חכמים. קרי עליה טובים השנים מן האחד.

❖ חשוב מה סברת רבי באומר 'הואיל ונדחה - ידחה'?

כתבו התוספות:

תוספות מסכת מגילה דף ה עמוד ב:

ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו - קשה היכי סלקא דעתך דהאי תנא דרבי היה רוצה לעקור ט' באב לגמרי? והא אמרין כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמה של ירושלים, ועוד דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמניין! ויש לומר דלא רצה לעקרו אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות, אי נמי יש לומר דרצה לעקרו מתשיעי ולקבעו בעשירי, כדאמר ר' יוחנן אילו הואי התם קבעתיה בעשירי (כיוון שרוב השריפה של בית המקדש התרחשה ביום העשירי).

כפי שצינו התוספות, ליום עשירי באב ישנה משמעות רבה, מבחינת אבלות החורבן, וכך נאמר בירושלמי:

תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק א הלכה ד:

רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא: בדין היה שיהו מתעניין בעשירי שבו נשרף, ולמה בתשיעי? שבו התחילה הפורענות. ותני כן בשביעי נכנסו לתוכו בשמיני היו מקרקרים בו בט' הציתו בו את האור בעשירי נשרף, רבי יהושע בן לוי ציים תשיעי ועשירי, רבי לוי ציים תשיעי ולילי עשירי.

❖ חוה דעתך, האם כאשר הצום נדחה משבת ליום ראשון, חיוב התענית הוא בגדר 'תשלומין' ליום ט' באב או שחכמים עקרו את התענית בשנה זו, וקבעו אותה בי' באב?

ב. גדר שבוע שחל בו תשעה באב בשנה זו

עוד נאמר בירושלמי:

תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ד הלכה ו:

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

עלה עד כאן לשונו, וצריך עיון שלא הביא דברי רמ"א. מיהו בתשובת מהרי"ל כתב וזה לשונו: ט' באב שחל בשבת אסור ללמוד אחר חצות כמו בחול עכ"ל, משמע דקודם חצות מותר, ונראה לי הטעם **כיון שנדחה נדחה ואין לו דין ט' באב** רק דין ערב ט' באב, ומכל מקום לענין תשמיש מחמרים... ולי נראה להחמיר בשניהם דהא יכול ללמוד דברים המתירים בט' באב וכן אשכחן בגמרא שקרא רבי במגילת איכה בט' באב שחל בשבת.

אולם, המשנה ברורה הביא הרבה אחרונים שהקלו בדבר:

משנה ברורה סימן תקנ"ג סעיף קטן ח:

והנה מהרבה אחרונים משמע שתפסו המנהג הזה ולא ערערו עליו... אמנם יש איזה אחרונים שפקפקו מאד על המנהג הזה: ראשון לכל הרש"ל כתבו עליו שלמד בעצמו אחר חצות והתיר גם לאחרים בזה, גם הגר"א בביאורו כתב דחומרא יתירא היא, וכן המאמר מרדכי בספרו מאריך בזה, וכתב דהוא מביא הרבה לידי ביטול תורה להלומדים שמתרשלים ללמוד דברים המותרים בט' באב, דאין אדם לומד אלא מה שלבו חפץ, ועל כן דעתו להקל בזה, וכתב דכן היה הוא נוהג עיין שם, וכן החיי אדם כתב דהוא חומרא בעלמא, **ועל כן נראה דמי שרוצה להקל בזה אין מוחין בידו.**

❖ **סכמ, מהם צדדי ההיתר ולעסוק בתורה בשבת של תשעה באב?**

ה. מעוברים ומניקות בתשעה באב דחוי

ככלל פסק השולחן ערוך (אורח חיים סימן תקנ"ג סעיף א), שמעוברים ומניקות מתענות בתשעה באב.

אולם לגבי תשעה באב החל בשבת ונדחה ליום א', דעת רבים מן האחרונים להקל עוד יותר משאר תעניות, וכך כתב הגר"ע יוסף:

שו"ת יחיה דעת חלק ג סימן מ:

נמצא שתענית של תשעה באב דחוי קל יותר מתעניות צבור האחרות כשחלו בזמן, שהרי בעלי ברית אינם מתענים בתשעה באב דחוי, וחייבים להתענות בשאר צומות שחלו בזמנם. והואיל ומעוברים ומניקות פטורות מלהתענות בשלש צומות אפילו חלו בזמנם, מכל שכן שפטורות מלהתענות בתשעה באב דחוי. ולדברי החמד משה (סימן תקס"ב סק"א), שבעלי ברית רשאים לאכול בתשעה באב דחוי אף בשחרית, גם מעוברים ומניקות יהיו רשאות לאכול מהבוקר. אלא שנוכח שישתתפו באבל ובתענית של הרבים, ויתענו עד חצות, ואחר כך יאכלו וישתו.

❖ **חיה דעתך, האם פסיקה זו תלויה בצדדי הספק שהובאו לעיל?**

כיצד ניתן לחלק בין התחומים?

ו. הלכה למעשה

- בשנה זו, שט' באב חל בשבת, למנהג רבים מהספרדים אין נוהגים כלל מנהגי שבוע שחל בו, ורק נמנעים מתספורת ביום ו', בכדי להיכנס לתענית בעודו מנוול.
- למנהג האשכנזים נוהגים בשבת זו אבלות בדברים שבצנעא, ואילו מנהג הספרדים להקל בזה.
- נחלקו הפוסקים האם להימנע מלימוד תורה בשבת זו (מלבד בדברים שמותר ללומדם בט' באב), ולדעת רבים אין להחמיר בכך אם הדבר יגרום למעשה לביטול תורה.
- לדעת רבים, מעוברים ומניקות אינן מתענות בט' באב נדחה.

שחל בו ט' באב נוהג גם בזה, שהרי גם בשבת עצמה נוהגין דברים שבצנעא.

❖ **נסה לחשוב על נפקא מינות נוספות התלויות בספק זה.**

ג. דברים שבצנעא בשבת תשעה באב

כתב הרשב"א:

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תקכ:

ומה ששאלת בט' באב שחל להיות בשבת מהו בתשמיש המטה? מי הוי כאבל דעלמא דאמרין דברים שבצנעא נוהג? נראה לי שאין נוהג בו שום אבלות. דהא אמרין מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו, דאבלות ישנה שאני. וכל שכן **דלגמרי עקרה מתישעי ואוקמהו**. ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי כדאיתא התם.

וכך פסק בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנ"ד סעיף יט:

אם חל תשעה באב בשבת, מותר בכולן אפילו בתשמיש המטה. **הגה:** ויש אוסרים תשמיש המטה, וכן נוהגין.

בשו"ת להורות נתן ביאר, שמחלוקת זו תלויה אף היא בגדר הדחיה של התענית ליום ראשון, ודייק בדברי השולחן ערוך:

שו"ת להורות נתן הנ"ל:

והמחבר ז"ל בשו"ע כתב, דבשבת שחל בו ט' באב ונדחה ליום ראשון דמותר לספר ולכבס בשבוע שלפניו, אלא שהביא יש מי שאומר שנהגו לאסור עיין שם, ואלו להלן פסק דאם חל ט' באב בשבת מותר בתשמיש המטה, ולא הביא סברות האוסרין. ונראה דלענין שבת עצמה לא חשש כלל לשיטות המחמירין, ופסק כהרא"ש דאינו מונע עצמו משום דבר, ולכן מותר גם דברים שבצנעא, אבל לענין השבוע שלפניו חשש לשיטות האוסרין והביאם בשם יש מי שאומר.

❖ **הסבר, מדוע לגבי דברים שבצנעא בשבת לא הביא השולחן ערוך את דעת האוסרים כלל, ואילו לגבי הגדרת 'שבוע שחל בו' הביא את שתי השיטות?**

ד. לימוד תורה בשבת תשעה באב

ככלל אסור ללמוד תורה בתשעה באב, כיוון שהתורה משמחת את לב לומדיה, מלבד בדברים מעציבים, כענייני חורבן או אבלות. לגבי תשעה באב החל בשבת, פסק הרמ"א:

הגה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנ"ג סעיף ב:

ונהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך, כי אם בדברים המותרים בתשעה באב. ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות, וכן לא יטייל ערב תשעה באב.

כתב על כך המגן אברהם:

מגן אברהם סימן תקנ"ג סעיף קטן ז:

אם כן קל וחומר אם חל ט' באב בשבת שאסור ללמוד כל היום, דהא **אסור מדינא ללמוד בט' באב**, ועוד דהא דברים שבצנעא נוהג כמו שכתוב סימן תקנ"ד ס"ט, ובתשובת מור"ם לובלין כתב אם חל ט' באב בשבת מותר ללמוד, דתשמיש גופא חומרא יתירה היא והבו דלא לוסף

והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל.
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית. מערכת: סא"ל הרב אודי שורץ רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"פ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: טור"ר נועם שאול.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות:
bmlhalacha@gmail.com
להצטרפות לקבוצת
ההלכה יומית לחיילים בוואצאפ וקבלת דפי 'והגית בו'
(קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

